

LYTT TIL OSS

Minoritetsungdoms opplevelser av
rasisme i Innlandet

Kortversjon

Bakgrunn for prosjektet

Etnisk minoritetsungdom er ofte gjenstand for offentlig debatt, men blir sjeldent inkludert i samtalen selv. For å løfte frem minoritetsungdommenes stemmer gjennomførte vi en kartlegging av deres erfaringer med rasisme i Innlandet som resulterte i rapporten Lytt til oss.

Sentrale spørsmål i vår kartlegging var: hvordan opplever etnisk minoritetsungdom møtet med lokalsamfunnet, lærere og majoritets elever? Hvordan oppleves undervisningen som tar opp rasisme? Hvem kan en si ifra til dersom en opplever å bli utsatt for rasisme på skolen eller i jobb? Rapporten har blitt til gjennom et samarbeid med Minoritetsrådgiveren i Innlandet, og er finansiert av Barne- og ungdoms- og familiedirektoratet.

Vi ønsker å takke alle de unge minoritetsinnlendingene som har delt sine historier med oss. Å kunne sette ord på opplevd rasisme og analysere mekanismene bak, er avgjørende for å kunne skape endring. Samtidig er det viktig at samtalen ikke stopper her, men at vi beveger oss videre til å snakke om hva vi kan gjøre for å motvirke rasisme. Vårt mål er at denne rapporten skal være et utgangspunkt for å starte samtalen om hvordan vi kan gjøre dette i Innlandet. Vi oppfordrer Innlandskommunene og relevante aktører til å ta i bruk kunnskapsgrunnlaget i rapporten for å utarbeide handlingsplaner og sette i gang konkrete tiltak for å jobbe mot rasisme i skoler og lokalsamfunn.

Metode

For å løfte frem unge minoritetsinnlendingers stemmer gjennomførte vi fem gruppeintervjuer med to til fem deltagere, i henholdsvis Hamar, Elverum og Gjøvik, samt fire individuelle telefonintervjuer.

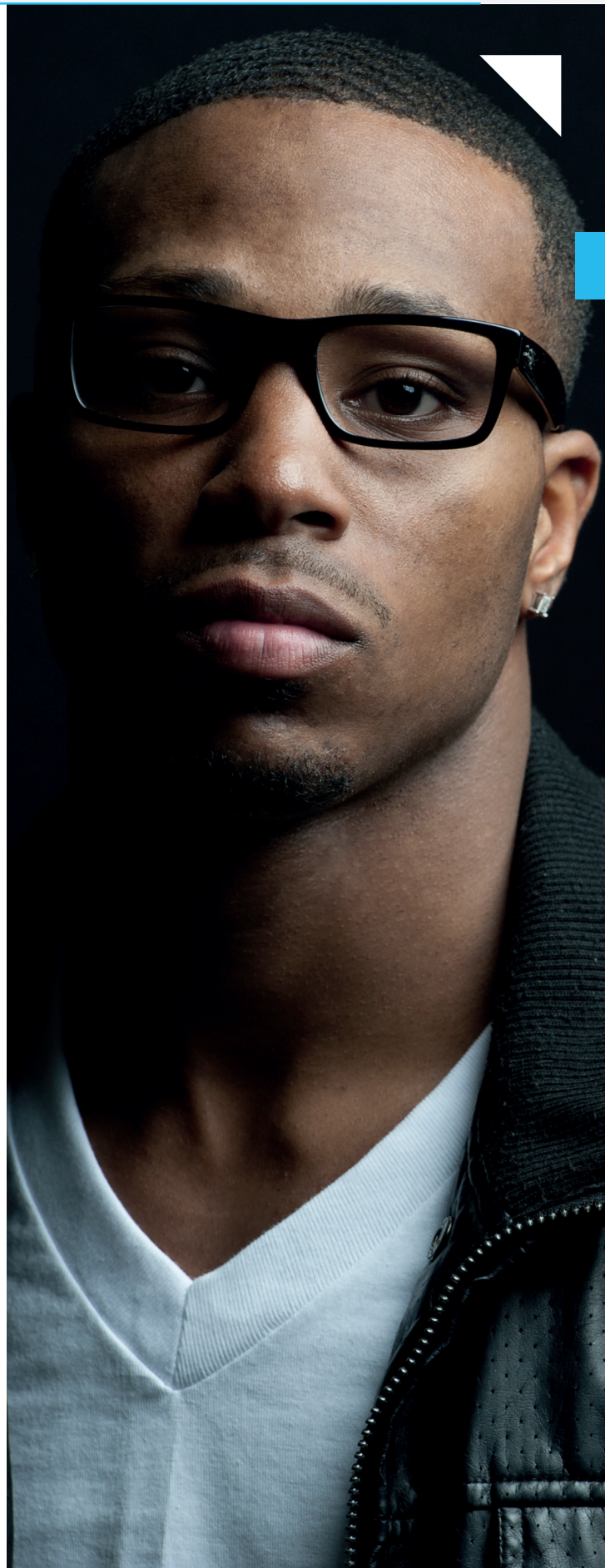
17 unge mennesker mellom 17 og 35 år deltok i studien, hvorav ni menn og åtte kvinner. De hadde bakgrunn fra Midtøsten, Øst-Afrika, Sentral-Afrika, Nord-Afrika, Sørøst-Europa og Latin-Amerika.

Et kriterium for å delta i studien var at deltagerne måtte ha bodd i Norge i minst fem år, fordi, som noen av deltagerne selv også påpekte, det tar tid å komme inn i samfunnet og forstå hvordan samfunnsnormene fungerer. Innsikt i samfunnsnormene påvirker evnen til å identifisere hverdagsrasismen – den som ikke er direkte uttalt, eller har et voldelig uttrykk, men som likevel fungerer annerledesgjørende.

Majoriteten av ungdommene kom til Norge i tidlig ungdomsår (i 10-15 års alderen), mens fire av deltagerne har hatt hele eller store deler av sin oppvekst i Norge.

[vi må] begynne å forstå at rasisme er seriøst. Det er bedre å snakke om det og at det blir ubehagelig, enn at det skal være ubehagelig i årevis. Hvis vi ikke tar den ubehagelige samtalen nå så blir det bare verre.

“Det blir oversett når man sier at man blir utsatt for rasisme. De tror deg først når du blir slått, eller gråter. Småting som at de vil ikke sitte ved meg, det blir ikke sett på som alvorlig nok. (...) hvis vi sier ifra så blir vi sett på som «dramatiske personer».

Hva er rasisme?

Rasisme kan forstås som en generalisering hvor mennesker tillegges bestemte negative egenskaper på bakgrunn av sin tilhørighet til en bestemt gruppe, og kan være grunnet i hudfarge, språk, religion og/eller kultur. Det er sjeldent at folk aktivt går inn for å være rasister, men ofte kan handlingene eller ordene våre ha rasistiske konsekvenser uten at vi er klar over det. Dette er fordi vi mer eller mindre bevisst skiller mellom «oss» (majoritetsnorske) og «dem» (minoritetsnorske), og tilegner «oss» mer fordelaktige egenskaper enn «de andre».

Ofte leder dette skillet til en forskjellsbehandling av de av oss som er minoritetsnorske. Forskjellsbehandlingen kan innebære alt fra å ikke få likeverdige tilbud i skolen eller tilgang til arbeidsliv og boligmarked, til spørsmål som «men hvor kommer du egentlig fra?», eller «kan jeg ta på håret ditt?». Slike spørsmål markerer mottageren som annerledes – og bidrar til å definere hen ut av det store fellesskapet.

Skolen som arena for hverdagsrasisme

Relasjon til lærere

Mens mange av deltagerne fortalte om lærere som var inkluderende og oppmuntrende, var det flere av deltagerne som opplevde at lærere ikke ga dem samme oppfølging som majoritets-elevne. Flere ga uttrykk for at de ikke har fått hjelp i timen, eller med hjemmelekser.

Deltagere påpekte at enkelte lærere bruker n-ordet, både i undervisning og i dagligtale, uten å problematisere det. De ga uttrykk for at dette var svært ubehagelig og ydmykende, og fortalte at lærernes bruk av ordet, gjorde at hvite medelever også tok ordet i bruk.

De forsvarer det med at det ikke betyr noe negativt. Det har skjedd så mye at det har blitt en del av hverdagen – så jeg gidder ikke å bry meg mer. Hvis du prøver å si ifra – sier de «nei det har jeg ikke sagt», eller «det var ikke negativt ment».

Enkelte beskrev situasjoner hvor de har blitt utsatt for direkte rasisme av en eller flere lærere. De fortalte blant annet om å aktivt bli ignorert i timen når de rakk opp hånda, om lærere som ikke orket å lære seg navnene deres, og om lærere som vitset om elevers kulturelle bakgrunn.

Hvis en person sier navnet ditt feil – så ødelegger det en del av meg, for navnet mitt er jo meg.

For enkelte deltagere har dette resultert i periodevis skolevegring, og preget valget av utdanning. Dette synliggjør hvilke langtidsvirkende konsekvenser det kan ha å bli utsatt for rasisme.

“Hvis den læreren hadde sett meg – og ikke bare minoritetsbakgrunnen – eller navnet mitt, så hadde jeg kanskje valgt en annen utdanning nå – noe som hadde med [spesifikt fag] å gjøre.

“Det er dritvanskelig. På en måte hvis du er utlending så kan du bli kjent med andre utlendinger, men nordmenn er veldig vanskelig. Det er få utlendinger som går med nordmenn.

Relasjon til majoritets elever

Måten lærerne behandlet minoritets elevene på, påvirket ofte hvordan majoritets elevene behandlet de.

De (medelevene) ble påvirket av hvordan han (lærer) behandlet meg. De ville ikke samarbeide med meg. Fra starten av niende til slutten av tiende kunne ingen navnet mitt. Jeg kom hjem hver dag og gråt.

Flere av deltagerne i undersøkelsen sa at de synes det er vanskelig å bli kjent med majoritets elever, og noen fortalte at de ikke får svar når de prøver å prate med majoritets elever. Dette har gjort at mange føler seg utrygge i de vanlige klassene. Utryggheten ble for mange forsterket under gruppearbeid hvor de opplevde at medelevene ikke ønsket at de skulle bidra i skriftlige innleveringer, fordi det ble antatt at de å ikke kunne skrive godt nok norsk.

Selv om mange også hadde positive erfaringer med medelever som hjalp dem med språkutfordringer, så var det de negative reaksjonene minoritets elevene festet seg ved. Disse erfaringene har gjort at mange vegrer seg for å delta aktivt i timen.

Under en presentasjon i klassen så var alle stille bortsett fra når jeg og min venninne presenterte, da lo de.

Ekskluderingen som deltagerne beskriver, kan tolkes som en form for mobbing som kan ramme hvem som helst uavhengig av bakgrunn. Dette er imidlertid et gjentakende mønster både i denne studien, og i tidligere forskning, og må derfor kunne sies å være knyttet til rasisme.

Å bli møtt med stereotype antagelser

Flere av deltagerne fortalte om å stadig få spørsmål som «bodde du i en stråhytte?» eller «har dere skole der?» – spørsmål som deltagerne i studien ikke kjente seg igjen i.

Denne typen spørsmål kan knyttes til stereotype oppfatninger om Afrika og Midtøsten, så vel som fordommer om hva det vil si å ha innvandrerbakgrunn, og gjør at deltagerne blir sett som representanter for stereotypene heller enn som individer. Minoritetsungdom blir dermed gjort til «de andre» - de som ikke helt hører til. Dette blir ekstra tydelig når minoritetselvene også er muslimer eller antas å være muslimer. Enkelte av deltagerne sa at de venter med å fortelle andre om at de er muslimer til de kjenner folk godt – fordi de opplever at folk ser annerledes på dem når de kjenner til deres religiøse overbevisning.

Muslimske kvinner som bruker hijab kan imidlertid ikke velge om de skal være åpne om sin religion eller ikke, det er synlig for alle. Fordi det er så synlig opplever de også mye rasisme, og en av deltagerne beskriver rasismen som så belastende at hun har valgt å slutte å bruke hijab.

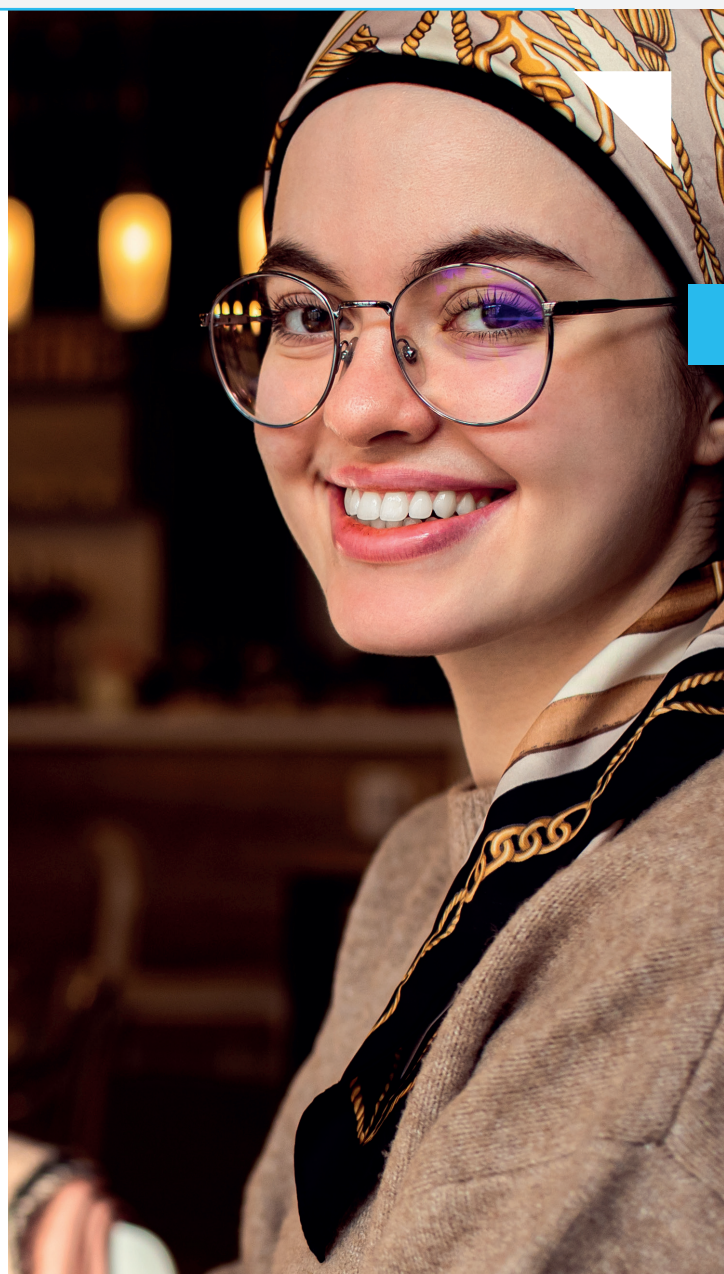
Jeg er muslim og brukte hijab før- så jeg hadde ikke så mange venner.

Å håndtere stereotype oppfatninger kan være ekstra utfordrende når en er den eneste minoritetsnorske i klassen. For flere ble det en strategi å blant annet le med på rasistiske vitser.

Jeg ble først venn med en av de som er mest rasistiske. Hvis jeg skulle blitt fornærmet av alt de sa til meg så hadde jeg ikke overlevd. (...) vi prata om utlendinger, at de er veldig glade i nav, at de ikke gidder å jobbe, og jeg kunne få kommentarer på alt jeg kjøpte – "går du på nav du"?

Deltagerne forklarte imidlertid at det er med en viss bismak de ler med i slike situasjoner, og at de først i løpet av det siste året har begynt å forstå hva dette handler om. Forståelsen satte de i sammenheng med Black Lives Matter demonstrasjonene mot rasisme våren/sommeren 2020, og fremhevet at de i forbindelse med demonstrasjonene, for første gang hørte noen snakke om «hverdagsrasisme».

Samtidig sa samtlige deltagere at de ikke har hatt undervisning om rasisme slik den ser ut i Norge i dag. Undervisningen gir dermed ikke ungdommene verktøy for å forstå egne opplevelser av rasisme. De opplevde heller ikke å bli trodd når de fortalte om opplevelser av hverdagsrasisme på skolen.

I samfunnsfag lærer vi om hvordan rasisme var før i tida. Det er litt trist at vi ikke lærer om hvordan det er i dag. Selv om det ikke er like brutalt som før, at svarte ikke får sitte sammen med hvite på bussen, så er det [rasisme] noe som skjer fortsatt. I Norge er det veldig usynliggjort – det skjer på en skjult måte.

Arbeidsliv

Nesten samtlige deltagere opplevde det å søke jobb som utfordrende, og påpekte at de trodde de ble sortert ut i rekrutteringsprosesser på grunn av at de har det som oppfattes som såkalt «utenlandske» navn.

Noen har også opplevd å bli fortalt av arbeidsgiver at de ikke ansetter folk som er svarte. Flere av deltagerne beskrev opplevelser av rasisme i service og omsorgsykker, hvor kunder eller pasienter ikke ønsket hjelp av dem, men heller henvendte seg til deres hvite kollegaer. En av de eldre deltagerne har i dag en høyere posisjon på sin arbeidsplass, men fortalte at han har måttet jobbe dobbelt så hardt for å bevise at han kan det han driver med. Han påpekte samtidig at avhengighet av jobben gjør det vanskelig å melde fra om diskriminerende behandling.

Vissheten om at et «utenlandsklingende navn» kan være et hinder ved jobbsøking, kan forsterke frykten for konsekvenser ved å varsle. Dette bidrar til å reprodusere skjeve maktforhold, og viser nødvendigheten av en bevisstgjøring rundt rasisme for arbeidsgivere, og viktigheten av at alle arbeidsplasser har rutiner for å ta imot denne typen varslinger.

“ Dette er litt hysj hysj tema. Du er redd for å ta dette opp fordi du er redd for å miste jobben og reaksjonene etterpå. Det er ikke alle arbeidsplasser som følger loven når det gjelder diskriminering. (...) Det er vanskelig å gjøre noe med rasisme når folk er avhengig av jobb og de er redde for konsekvensene.

Diskriminering i offentlige rom

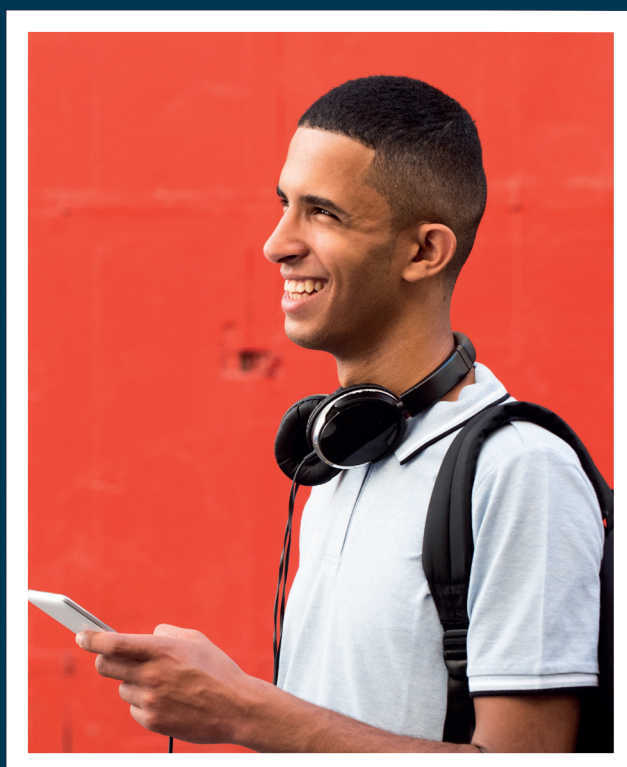
Mange av deltagerne fortalte om opplevelser av rasisme i offentlige rom, fra å bli nektet servering på utesteder, og kommentarer fra forbipasserende om å «dra tilbake dit du kommer fra», til tilløp til hatmotivert vold.

Noe av det som gikk igjen blant deltagernes fortellinger, var mistenkeliggjøring fra butikkarbeidere, naboer og politiet. I slike situasjoner spiller klasse og hudfarge sammen; fordi de er synlige etniske minoriteter, antas de å ikke ha mulighet til å betale for varene sine, og mistenkes derfor for å stjele, eller de antas å være i besittelse av narkotika.

Mistenkeliggjøringen synes å bli forsterket av klær; unge menn opplevde å bli stoppet av politiet på grunn av at klesstilen deres tolkes som et uttrykk for å være «gangster». Det at de unge mennene henger sammen med andre unge minoritetsnordmenn ble i tillegg forstått som at de er en «gjeng».

Vi var med kompiser, 5-6 personer som grilla. Vi hadde ikke med drikke. Men noen ringte til politiet og sa det var fest. Politiet kom og spurte hva vi dreiv med, sa at dette er et offentlig sted. Vi sa «ja, vi nyter norsk kultur, men vi kan dra». Etter at de hadde snakket sammen så sa de unnskyld – vi sa ja det er greit. Det er ikke første gang [noe slikt skjer].

Konsekvenser av rasisme

Deltagernes fortellinger om ekskludering i skolen og arbeidslivet, og om mistenkeliggjøring fra forbipasserende, naboer og politiet, viser hvordan deltagerne blir gjort til «de fremmede» på eget hjemsted.

For å minske risikoen for å bli utsatt for rasisme, ble det for mange en strategi å selv bruke rasistisk språk og humor for å passe inn, og/eller legge lokk på enkelte sider av seg selv, fordi det ikke oppleves som at det er stort nok rom for å være annerledes. For mange, også enkelte av de som har hatt så godt som hele sin oppvekst i Norge, har rasismen og ekskluderingen gjort at de bruker begrepet «utlending» om seg selv.

Jeg føler meg ikke som en norsk person. Selv om du er født her og bare kjenner til norsk kultur, så blir du ikke akseptert som norsk. Du blir minnet på at du ikke er norsk, selv om du har norsk pass og født i Norge.

Det å ta i bruk «utlending» om seg selv, kan forstås som en motstrategi når de ikke blir inkludert i det større fellesskapet. Annen forskning viser at det å bli utsatt for rasisme også kan lede til depresjon og lav selvtillit, lavere tillit til andre, og at motivasjonen til å engasjere seg i samfunnet kan forsvinne. Dette har store konsekvenser for individet. Over tid vil rasismen også få samfunnsmessige konsekvenser, da det kan lede til økt arbeidsledighet og uhelse blant minoritetsbefolkningen. Å ikke ta tak i og motarbeide rasisme rammer derfor hele samfunnet.

“Fremtiden ser lysere ut etter det som har skjedd [Black lives matter demonstrasjonene]. Rasisme er i lyset nå og den nye generasjonen som kommer til å ta over verden har et bedre syn på det. Det kommer alltid til å være noen som er rasister, men nå vil det i større grad være noen som sier ifra.

Anbefalinger

- Ta det på alvor når noen forteller om rasisme.
- Kompetanseheving av lærere, elev-, lærling- og mobbeombud slik at de tør å snakke om rasisme med elevene sine, samt får verktøy og språk til å gjøre dette på en god og forståelig måte.
- Undervisning om rasisme slik den kommer til uttrykk i dagens Norge.
- Slå ned på bruk av n-ordet og andre identitetsbaserte skjellsord.
- Utarbeide en handlingsplan for hvordan håndtere rasisme i skolen og på arbeidsplasser.
- Tenk over hvem som representere din skole/organisasjon/arbeidsplass på ulike nivåer og i informasjonsmateriell.
- Vær bevisst fordommer i rekrutteringsprosesser.
- Likeverdig behandling er ikke nødvendigvis det samme som lik behandling.

Om oss

Likestillingssenteret er et tverrfaglig kompetansesenter med likestilling som fagområde. Senterets målsetting er å bidra til et inkluderende og rettferdig samfunn med like muligheter for alle. Målsettingen er knyttet opp mot et bredt likestillingsbegrep som inkluderer alle diskrimineringsgrunnlag (kjønn, kjønnsidentitet og kjønnsuttrykk, etnisitet, livssyn, alder, seksuell orientering og nedsatt funksjonsevne). Likestillingssenteret har en aktiv informasjons- og pådriverrolle og er en drivkraft for økt likestilling lokalt, regionalt, nasjonalt og internasjonalt.

Parkgata 12, 2317 Hamar
Tlf. 625 47 460
post@lss.no

@Likestillingssenteret
#likestillingssenteret
www.likestillingssenteret.no

